Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriö
Erityisasiantuntija Katja Tuokko, energiaosasto

Lausunto

ASIANTUNTIJAKUULEMINEN EDUSKUNNAN VALTIOVARAINVALIOKUNNAN TYÖ- JA ELINKEINO-JAOSTO 4.6.2025

Asia: HE 58/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2025 toiseksi lisätalousarvioksi, 32.20 Uudistuminen ja vähähiilisyys

Lukuun 20 ehdotetaan lisättävän suostumuslauseke, jolla työ- ja elinkeinoministeriö voi myöntää vastavakuutta vaatimatta, valtioneuvoston tai sen määräämissä rajoissa työ- ja elinkeinoministeriön muutoin päättämin ehdoin, EU:n hiilirajamekanismiasetuksen ((EU) 2023/956) artiklan 20(2) mukaisen kauppapaikan hankintaan koskevaan yhteishankintasopimukseen ja siihen sisältyvään valtiontakuuseen. Suostumuksella mahdollistetaan Suomen osuudet EU:n hiilirajamekanismiasetuksen ((EU) 2023/956) artiklan 20(2) mukaisen kauppapaikan hankintaa koskevaan yhteishankintasopimukseen ja siihen sisältyvään valtiontakuuseen. Arvioituun takuukysyntään liittyy merkittävää epävarmuutta.

Hiilirajamekanismi asettaa päästökauppaan rinnastettavan kustannuksen päästöille tietyille EU:n ulkopuolilta tuotaville tuotteille. Jatkossa maahantuojien tulee ostaa CBAM-todistuksia EU:n yhteiseltä kauppapaikalta ja tallettaa vuosittain määräaikaan mennessä ostetut todistukset CBAM-tilille.

Kauppapaikan on määrä olla toiminnassa 1.2.2027. CBAM-asetuksen ((EU) 2023/956) art 20(2) mukaan komissio perustaa yhteisen keskuskauppapaikan ja hallinnoi sitä komission ja jäsenvaltioiden yhteisen hankintamenettelyn jälkeen. Komissio nojaa menettelyssä unionin EU:n varainhoitoasetuksen art 165(2) kohtaan. Ennen hankintamenettelyn käynnistämistä kunkin jäsenvaltion tulee hyväksyä kauppapaikan hankintaa koskeva yhteishankintasopimus. Kauppapaikkahankinnan arvioitu arvo on 5 milj. euroa ensimmäiseltä 5-vuotiskaudelta, josta Suomen arvioitu osuus on 0,180 milj. euroa.

Jäsenmaille muodostuu yhteishankintasopimuksessa tietyissä tilanteissa mahdollinen vahingonkorvausvelvollisuus kolmansille osapuolille tai muille sopimusosapuolille yhteisvastuullisesti maksettaviin korvauksiin sopimuksen ulkopuolisten vahingoista (non-contractual damages).

Sopimuksen ulkopuolisilla vahingoilla yhteishankintasopimuksessa tarkoitetaan komission ja sopimukseen osallistuvien jäsenvaltioiden viranomaisten tai heidän laskuunsa toimivien tahojen aiheuttamia vahinkoja, jotka eivät liity kauppapaikan hankintaan tai sitä säätelevään sopimukseen. Kyse voi periaatteessa olla millaisesta vahingosta tahansa, esimerkiksi henkilö-, esine- tai taloudellisesta vahingosta. Todistus-taakka ulkoisen vahingon aiheutumisesta on sillä, joka on kärsinyt vahinkoa. Vahingon kärsijän on näytettävä toteen sekä vahingon tapahtuminen, että myös se seikka, että taho, jolta korvauksia vaaditaan, on vastuussa vahingon tapahtumisesta sekä vahingon korvaamisesta. Jos vahingon kärsijä ei kykene todistamaan vaatimuksiaan uskottavasti, korvauksia ei myönnetä.

Yhteishankintasopimuksen mukaan korvausvastuu ulkopuolisista vahingoista on ensisijaisesti vahingon aiheuttaneella sopimusosapuolella. Jos vahingon aiheuttanutta yhteishankintasopimuksen osapuolta ei kyetä määrittämään, korvausvastuu on kaikkien sopimusosapuolten yhteisvastuulla. Korvausten yhteisvastuusta on mahdollisuus vapautua, jos sopimusosapuoli kykenee osoittamaan, että sillä ei ollut osuutta ulkoisen vahingon syntymiseen.

Yhteishankintasopimukseen sisältyvä valtiontakuu koskee yhteisvastuullisesti maksettavia korvauksia. Valtiontakuun enimmäismäärää ei ole mahdollista esittää. Valmisteluiden yhteydessä on pyydetty komissiolta lisätietoja vahingonkorvauksen enimmäismäärän suhteen, mutta näitä tietoja ei ole saatu. Valtion-takuun enimmäismäärän arvioinnissa on keskeistä huomioida, että Suomen korvausosuus olisi vähintään 1/28 ja enintään puolet jäsenvaltioiden ja komission yhdessä vastaamasta (Art 340 TFEU perustaisesta) korvaussummasta. Puolta korvaussummasta vastaavaan osuuteen päädyttäisiin siinä hypoteettisessa tilanteessa, että 27 EU-jäsenmaasta ja komissiosta kaikki muut paitsi Suomi ja yksi muu toinen sopimusosapuoli kykenisivät osoittamaan, ettei niillä ollut osuutta vahingon syntymiseen.

Valtiontakaus on luonteeltaan pysyvä. Yhteishankintamenettelysopimus on toistaiseksi voimassa oleva sopimus.